

milyen módszerek fejlődtek ki ellenük. Kísérleti céllal elektronikus postafiókokat létesítettek több különböző internetszolgáltatónál, majd egy kilenches időszak elteltével tartalmukat elemzés alá vették. A kísérleti postafiókok tartalmát két másik, régebb óta létező postafiókéval is összehasonlították, a beérkezett spameket pedig csoportokba sorolták.

A legnagyobb csoportot a pénzügyi spamek alkották, ezt követték az egészséggel kapcsolatosak. Érzékelhető volt, hogy a beérkező spamek száma az idővel növekszik, és az is, hogy a különböző internetszolgáltatók különböző mennyiséget engednek be belőlük. Ugyancsak mérték, hogyan hat a fogadott spamek mennyiségére az,

ha a postafiókhoz gyakori, illetve ritka, szokatlan név tartozik, valamint a spamszűrő programok hatását. Megfigyelték, hogy a név megválasztása nem okozott számottevő különbséget, de a szűrőprogramok valóban csökkentették a spamek számát. Meglepő módon egy pornográf oldal intenzív használata nem növelte jelentős mértékben azt. A leginkább befolyásoló tényező az az idő, ami óta a postafiók él, illetve, hogy működik-e rajta szűrőprogram. Nem igazolódott be az a feltevés, hogy a spamre való válaszolás növelné a kapott spamek mennyiségét.

(Autoref. alapján)

Lásd még 40, 49

Könyvtárgépesítés, könyvtárépület

Számítógépes könyvtári rendszerek

07/064

FISCHER, Ruth - LUGG, Rick: The real cost of ILS ownership = Bottom Line. 19.vol. 2006. 3.no. 111-123.p. Bibliogr. 11 tétel.

Az integrált könyvtári rendszerek birtoklásának valódi költségei

Gazdaságosság -könyvtárban; Hatékonyág; Integrált gépi rendszer; Költségelemzés

2002-ben a könyvtárak több mint 530 millió dollárt költöttek integrált könyvtári rendszerekre és azokhoz kapcsolódó szolgáltatásokra. Egy év alatt nyolcszáznál több könyvtár szerzett be új rendszert, vagy újította fel jelentős mértékben a meglévőt, s egy becslés szerint közel négyezer könyvtárnak kell újat vásárolnia a következő 3-5 éven belül. (Az adatok a legnagyobb forgalma-

zóktól – Dynix, Endeavor Information Systems, Ex Libris, Innovative Interfaces, Sirsi, TCL/CARL, VTLS – származnak.) Jelentős döntésről lévén szó, a könyvtárak gondos előkészületekkel, kibővített ajánlatkérési eljárásokkal gyűjtik az információkat, értékelik a kínálatot, a lehetőségeket és a költségeket. A beszerzés és az éves fenntartás költségei azonban egy integrált könyvtári rendszer birtoklása és működtetése összköltségének csak kis hányadát teszik ki.

„A birtoklás teljes költsége” (*total cost of ownership – TCO*) koncepció megkísérli a beszerzett rendszer egész életciklusa alatti valamennyi költséget figyelembe venni, azaz megérti, hogy olyan költségek is felmerülhetnek a jövőben, amelyek nem fordulnának elő, ha az adott árut nem szerezzük be. A TCO modellek közül érdemes megemlíteni a beszerzési tranzakció előtti és utáni költségeket figyelembe vevőt. Eszerint a megelőző költségek kb. 5, a beszerzés 25-40, az üzleti tranzakció utániak 55-60 százalékát teszik ki a teljes költségnek. Az „ember-

folyamat-technológia” felfogás nem a közvetlen anyagi ráfordításokkal foglalkozik, hanem a költségeket éppúgy befolyásoló tényezőkkel. Az embereket (a rendszer kezelőit és használóit, de még a műszaki háttérrel is) ki kell képezni a rendszer használatára; a folyamatok (munkafolyamatok, adatáramlás) során csökkenhet a produktivitás, szükségessé válik az adatok konvertálása, a munkafolyamatokat, eljárásokat az új rendszerhez kell igazítani; a munkaközpontú elemzés az információs rendszert szervezeti keretek között, az adott, egyedi könyvtár munkafolyamatát középpontba helyezve értékeli a beszerzési lehetőségeket. Figyelembe veszi, hogy az üzembe helyezés és a fenntartás költségei a gyakorlatban mindig magasabbak a tervezettnél: Ha viszont a pluszköltségeket okozó erőteljes tesztelés, a teljes körű képzés, az adatkonvertálás ellenőrzése stb. elmaradnak, ez rejtett költségek későbbi felmerüléséhez vezet.

A könyvtári rendszerek birtoklásának teljes költsége egy új modell szerint a következőkből áll:

- *Beszerzési költség* (az alaprendszer, a szükséges kiegészítő modulok ára tartozik ide, és bár alkudhatunk, minél alacsonyabb a vételár, alighanem annál több lesz a később felmerülő költség).
- *A szállító szokásos szolgáltatásai* (általában a rendszer ára tartalmazza – szállítótól függő mértékben – az átállás, próbaüzem, az oktatás költségeit) mellett a folyamatos fenntartás, technikai támogatás stb. szerződéses, éves költségeit kell figyelembe venni, ezek nagymértékben befolyásolják a következő összetevőt.
- *Működtetési költségek* jelentkeznek a rendszer teljes életciklusában. Minél hatékonyabb, minél jobban használt és minél könnyebben felújítható a rendszer, annál kisebbek ezek a költségek; sok múlik a rendszer tervezésén, a technológiai platformon és a szállító aktív támogató tevékenységén.
- *A nem megfelelő rendszer költségei* akkor je-

lentkeznek, ha az olvasó elégedetlen, a rendszer nem működik hatékonyan, funkcionalitása idejét múlttá válik. Különösen sokba kerül, ha ezért a rendszert idő előtt le kell cserélni.

Ez a legutóbbi költségösszetevő természetesen el is marad, a két utóbbi pedig annál kisebb, minél nagyobb a beszerzési ár, pontosabban: minél több szolgáltatást, támogatást, garanciális elemet stb. tudunk beépíteni a vételárba, illetve a szerződésbe.

(Mohor Jenő)

Elektronikus könyvtár

07/065

TARANTINO, Ezio: Troppo o troppo poco? Web of Science, Scopus, Google Scholar: tre database a confronto = Boll.AIB. 46.vol. 2006. 1/2.no. 23-33.p. Bibliogr. 15 tétel.

Res. angol nyelven

Túl sok vagy túl kevés? Három adatbázis (Web of Science, Scopus, Google Scholar) összehasonlítása

Adatbázis; Elektronikus könyvtár; Gépi információkeresés

A római „La Sapienza” egyetem digitális könyvtára 1999-ben létesült 10 adatbázis magvásárlásával és egy nagy elektronikusfolyóirat-kiadóval (Elsevier) kötött szerződéssel. (A projekt folyamatos növekedése nyomán ma kb. 90 adatbázis és több mint 15 ezer elektronikus folyóirat alkotja a gyűjteményt.) Az első tíz adatbázis közt volt a *Web of Science*.

A *Scopus*-t 2004-ben az Elsevier költség és kötelezettség nélkül ajánlotta kipróbálásra, és ugyanabban az évben jelent meg a *Google Scholar*, a Google új, tudományos kutatási célú keresőgépe. A Scopus elsősorban nem mint még egy interdiszciplináris adatbázis, hanem mint a rendkí-

vül fontos és népszerű hivatkozásmutató eszköz újabb, naprakészebb változata tett szert komoly szerepre. A Google-t pedig nem újdonsága (hiszen hasonló keresőgépeket – *Citeseer*, *Scirus* – már az Elsevier is készített, s mindkettő beépült a Scopusba), hanem népszerűsége és az egész Google-re jellemző ambíciózusság tette kihagyhatatlanná. A jól bevált Web of Science ily módon két hónap alatt két komoly versenytárral került szembe.

Természetes volt a könyvtár számára, hogy vizsgálatot végezzen, összevetve a három adatbázist. A cél nem az volt, hogy sorrendet állapítsanak meg, inkább az, hogy kimutassák, melyik adatbázist hogyan kell, hogyan érdemes használni, hiszen bármily hatékonyak, és eredményüket tekintve több mint kielégítők is, nem garantálják sem az egyformaságot, sem a következetességet, sem pedig a valódi megbízhatóságot. A Google esetében (és ez ne tűnjön megbuktatásnak) nem szabad figyelmen kívül hagyni, hogy nincs meghatározható, konzisztens forrásháttere, ami pedig bármilyen, tudományos területen végzett dokumentációs kutatás elengedhetetlen feltétele. A

web terjedelmével és egyedülálló kontrollálhatatlanságával, a háttérzajok és a duplumok kézenfekvő veszélyével, a keresőgépek automatizmusával, az emberi beavatkozás korlátozásával a Google Scholar alapvetően más jellegű produktum, mint két versenytársa, amelyeket inkább támogat, mintsem helyettesíthet.

Az internet és a kapcsolódó technológiák (XML, a metaadatok „intelligens” használata, stb.) hatalmas lehetőségeket kínál, ugyanakkor, éppen komplexitása miatt, sokkal több a hiba, a tévedés lehetősége is. A hozzáférést nyújtó könyvtár számára pedig hiányzik a források közvetlen ellenőrzésének lehetősége. Másrészt, az új szereplők piacra (vagy a mindenki számára elérhető szabad hálózati világba) lépése rámutat a hivatkozásmutatók hiányosságaira, bármely cég termékéről legyen is szó. Az automatikus indexelés mechanizmusainak összevetése (melyek oly nagy fontossággal bírnak, különösen a tudományos karrier meghatározásában) legalább ezt tudatosítja, és felhívja a figyelmet a pontosság hiányára.

(*Mohor Jenő*)

Lásd még 2, 19

Kapcsolódó területek

Kiadói tevékenység

07/066

HALLE, Axel: Universitätsverlage: Stand und Entwicklungsperspektiven = Bibliotheksdienst. 40. Jg. 2006. 7. no. 809-817.p.

Egyetemi kiadók: helyzetkép és fejlődési perspektívák

Elektronikus publikáció; Felsőoktatási intézmény; Publikálás -tudományos kiadványok

A nonprofit egyetemi kiadók az angol-ameri-

kai nyelvterületen játszanak elsősorban szerepet a kiadványpiacon. Az Amerikai Egyetemi Kiadók Szövetségének (Association of American University Presses) 150 tagja van. Németországban az 1954-ben alapított weimari és az 1980-ban alapított frankfurti és oldenburgi után az 1990-es évek közepétől kezdve jelentek meg nagyobb számban a nonprofit egyetemi kiadók, pl. Potsdamban, Hamburgban, Berlinben, Mannheimben stb. A nagy magánkiadó cégek visszaélve a számukra kedvező jogi lehetőségekkel, az elmúlt évtizedben mérhetetlenül megnövelték a tudományos publikációk árát, ez a jelenség inspirálta a nonprofit egyetemi kiadók létrejöttét és széleskörű elterjedését. Az 1990-es évek elején a fo-